

Dvě poznámky k Popperově kritice Platóna

Jiří Jírovský

Abstract

The paper deals with criticism of Plato in *The Open Society and Its Enemies*. It is focused on supposed Plato's historicism and racism. It shows that there is no Plato's Law of Revolution in Plato's authentic texts. It proves that there is no reason to understand the concept of ideal city in Republic as racist propaganda. Popper's conclusions are shown as false and misleading.

Když po druhé světové válce vyšla Popperova kniha *Otevřená společnost a její nepřítel*^[1], setkala se díky svému protitotalitnímu zaměření se souhlasnými reakcemi. Do dneška trvají důvody tohoto souhlasu, a proto trvá i obliba práce. Přesto existovaly vždy i hlasy, které se proti Popperově pokusu o charakteristiku dějin filosofie ozvaly. Kamenem úrazu je v případě Popperovy práce přesvědčení, že někteří filosofové jsou brzdami osvícenství. V dějinách podle Poppera probíhá v určitých klíčových dobách boj mezi tradicionalismem založeným na magickém uctívání starých hodnot a novátorstvím neseným vírou v kritický rozum. Platón či Hegel jsou pro něj zcela uvědomělými představiteli první z obou tendencí, tedy reakcionáři, vůdci odvěké vzpoury proti rozumu.^[2]

V následujícím článku se pokusíme vysledovat některé argumenty, které by mohly být použity k obhajobě Platóna před Popperovým útokem obsaženým v prvním svazku *OS*. Nejprve se zaměříme na možnosti zpochybnění Popperovy představy o Platónově historicismu. Pokusíme se prokázat především neudržetelnost teze, že Platón mluvil o poznatelných zákonech historického vývoje a snažil se jejich poznání využít ve službě athénské aristokracie proti lidu. Ve druhé části článku pak představíme argument, který přímo útočí na Popperovo označení Platóna za rasistu.

*

Karl Popper mluví o tzv. "Platónově zákonu revolucí" (PZR).^[3] Tímto termínem označuje teorii, kterou Platón zformuloval údajně proto, aby mohl vysvětlit, jak dochází k postupné proměně státních zřízení od dokonalé ústavy až po tyranii. PZR tvrdí, že tento proces proměny nastává vždy tehdy, když je v obci nejednotná vládnoucí třída. Nejednotnost vládnoucí třídy je tedy dostatečná podmínka k přeměně státního zřízení.

PZR se v dějinách má uplatňovat souběžně s jiným Platónovým poznatkem - že každá změna ve společnosti je změnou k horšímu (*OS* I, 3, II)^[4]. Pokud Platón něco takového tvrdí, pak z toho vyplývá, že aby zastavil jakoukoliv změnu ve společnosti, musí zajistit, aby obec nebyla ohrožena nejednotou vládnoucí vrstvy. Důležité je zdůraznit, proč Platón podle Poppera považuje politickou změnu za změnu k horšímu. Má to být proto, že změny probíhající v Athénách se dotýkaly právě staré aristokracie, k níž Platón příslušel.^[5]

Nejdříve se podíváme na to, co by bylo možné proti negativnímu obrazu Platónovy osobnosti namítnout, pokud by Platón teorii v takové podobě vsutku zastával. Ve druhém kroku argumentace se pokusíme ukázat, že ji ve skutečnosti nespíše nezastával.

*

Je tedy Platón proponentem PZR v Popperově podobě? Z dialogů spíše vyplývá, že Platón považoval za hlavní příčinu zániku obce nejednotnost jí samé. Tato nejednotnost vznikne nutně tam, kde jsou v obci antagonistické skupiny - dvě nebo více. Platón v *Politei* při zakládání ideální obce vychází z původní specializace výroby (či činnosti obecně) a dospívá k obci, ve které vzniká velké množství profesně zaměřených skupin (*Resp.* 369b - 371e). Následně hledá prostředky, jak takovou obec opětovně sjednotit. Velkou roli zde hraje výchova, státní náboženství a společné činnosti.

Můžeme najít dvě místa z Platónových dialogů, kde se nacházejí teze, které Popper označuje jako výskyty PZR.

"To snad jest zcela jasné, že proměna každé ústavy závisí právě na té třídě, která zaujímá vůdčí místa, kdykoli totiž v této třídě nastane roztržka." (*Resp.* 545d)

"Ale cožpak se království vyvrací nebo vůbec nějaká vláda někdy byla vyvrácena od některých jiných lidí než od vlastních." (*Leg.* 683e)

Zde tedy máme rovnou dva výskyty Platónova zákona revolucí. Mají však obě tvrzení též význam? Proč je autor takto zformuloval? Můžeme předpokládat, že Platón je přesvědčen, že nebude obtížné ve státě upokojit nižší vrstvy obyvatel, které nedisponují politickým vlivem.^[6] Vládnoucí vrstva ale naproti tomu má přístup k bohatství a moci a Platón spekuluje, jak by jí mohl zabránit v jejím zneužití. Má obavu, že dojde k nejednotnosti v rámci vládnoucí vrstvy - tj. té vrstvy, která má moc poškodit obec (například zotročováním obyvatel). Platónův zájem o vládnoucí třídu tedy může být dán ryze praktickými zřeteli k dobru celé obce.

Citát ze *Zákonů* sice Popper uvádí jako podporující tvrzení z *Ústav*, ale ve skutečnosti Platón pouze tvrdí, že pokud nemá obec jasné dané zákony, které omezí škody, které může napáchat špatný vládce, upadá. Příčinou úpadku obce je tedy "ve většině případů choroba králů, z rozmařilosti zpuštěných žijících." Platón doplňuje, že kvůli své rozmařilosti králové "hezednali soulad sami mezi sebou". (*Leg.* 691a) Toto tvrzení nahrává Popperově interpretaci, že příčinou úpadku obce je rozbroj mezi samotnými vládci obce.

Toto tvrzení je ale zeslabeno některými jinými momenty Platónova výkladu. V prvé řadě jako příčinu choroby, kterou obec upadá, jmenuje Platón nevědomost (*Leg.* 688c-d), tj. skutečnost, že králové nepochopili, že "často polovina je více než všechno." (*Leg.* 690e) Nezachovávali tedy pravou míru věcí. Čeho se tato míra měla týkat, nám ukazuje Platónova oslavná řeč na adresu perského státu za vlády Kýra.

"Když Peršané za Kýra více zachovali střední míru mezi otročením a svobodou, nejprve se stali svobodnými, potom pány mnoha jiných. Poněvadž totiž vládnoucí dávali ovládaným podíl ve svobodě a směřovali k rovnoprávnosti, byli vojáci přátelštější oddáni vojevůdcům... a tak tedy u nich všechno prospívalo působením svobody, družnosti a společenství rozumu." (*Leg.* 694a-b)

Platón tedy přímo tvrdí, že je vhodné ustavit určitý soulad mezi vládci a ovládanými na principu svobody, družnosti a rozumnosti. Tomu odpovídá i přísaha, kterou se údajně při založení Sparty zavázali vládci a ovládaní, že si budou navzájem pomáhat, pokud by se jim děla krivda a že budou navzájem bdít nad dodržováním zákonů. (*Leg.* 684a-b) Ve Spartě pak nad dodržováním pravé míry bdělo několik institucí, které Platón vychvaluje: dvojí královský rod, sbor eforů a gerúsia. (*Leg.* 691d-692a)

Pokud by se ukázalo, že Platón netvrdil, že příčinou úpadku obce je nesvornost vládnoucí třídy, ale spíše za tuto příčinu považoval nesvornost obce jako celku, tj. jejich jednotlivých vrstev, mohli bychom mluvit o slabší verzi PZR. Dále se tedy na obě varianty podíváme podrobněji.

Těmito poznámkami se dostáváme k samotné klíčové otázce: Formuluje Platón vskutku "svět" zákon revolucí? Citovaná pasáž z *Ústavy* je zarážející proklamací své samozřejmosti. Pokud se nám snaží vsugerovat, že proměna ústavy závisí na vůli vrstvy, která je u moci, pak je taková informace banální. Ústavou je zde ale spíše myšleno státní zřízení vůbec. Tvrdí tedy Platón (či jeho mluvčí Sókratés), že každá politická změna je zapříčiněna spory vládců? Musíme být na pozoru před tím, abychom tvrzení z *Ústavy* chápali jako formulaci zákona platného pro každou změnu státního zřízení, což je přesně to, co Popper dělá. Sókratés citovanou větu pronáší ve chvíli, kdy s její pomocí chce vysvětlit, proč dochází v obci k přechodu od vlády aristokratické k tímkraťické. Vysvětlení dané zde Sókratem - že totiž důvodem změny je nejednotnost aristokracie v otázkách způsobu života - je přirozené a pro tento případ by PZR skutečně platil. (*Resp.* 546a-547c)

Můžeme ale hovořit o obecné platnosti takového zákona? Pokud by takový obecný zákon Platón skutečně měl na mysli, když jej aplikuje v tomto jediném případě, pak by měl platit také pro další změny státního zřízení popsané v dialogu *Ústava* i jinde. Není obtížné ukázat, že se Platón podle svého zákona neřídí, tudíž mu jej asi ani nelze přisuzovat. Na tuto skutečnost velmi správně upozornil Norbert Blössner: "Mělo by být jasné, že ani Sókratés ani Platón nemohli věřit v nějaký princip, proti němuž se téměř bez výjimky prohřešují vlastní Sókratova vylíčení!" [7]

Shrňme si krátce další přechody mezi režimy podle Platónova líčení. Přechod tímkraťie v oligarchii by mohl být chápán jako zapříčiněn nejednotností vládnoucí třídy, i když spíše jde o proměnu jejího žebříčku hodnot než o faktický rozkol. Tímkraťické zřízení upadá, jelikož se občané kvůli přemíře své cizízáostivosti ženou za majetkem a úřady (*Resp.* 550d-551b, 553a-555b). Vznik demokracie z oligarchie je už ale způsoben svržením vládnoucí vrstvy nespokojeným lidem, nikoliv její nejednotností. (*Resp.* 557a) Pořád by zde ale platil pozměněný návrh zákona, který říká, že příčinou revolucí je nejednotnost obce samé. V demokracii pak postupně vznikají třídy obyvatel lišící se mírou svého majetku a politického vlivu. (*Resp.* 564c-565a) Lid potom vyvolá do svého čela náčelníka, aby zastupoval jeho zájmy, a ten se postupně stává tyranem (*Resp.* 565c a dále). [8]

Blössner se ve svém článku věnuje pouze *Ústavě*. Připojme, že k podobným negativním zjištěním lze dojít i v případě jiných dialogů. V *Politikovi* jsou ústavy členěny systematicky podle počtu suverénů a podle toho, zda vládnou zákonným či nezákonným způsobem (*Polit.* 291d - 292a). Nejsou zde tedy zkoumány vývojovým způsobem jako v *Ústavě*. V *Zákonech* se věnuje Platón změně státních zřízení ve třetí knize, tedy dříve než začíná zakládat vlastní obec. Toto zkoumání probíhá historickým způsobem a Platón se dívá zpět do řeckých dějin, aby ukázal na příkladech, jak může život v obci ovlivnit špatná výchova, která nezachovává uměřenost. Nově zakládaná obec by měla naopak vynikat uměřeností a vystřihat se krajností. Jednota obce a její vnitřní družnost jsou pokládány za známku jejího dobrého založení. Nejde tedy o jednotu její vládnoucí vrstvy a pokud ano, pak jen v rámci zachování jednoty celé obce.

"Řekli jsme, že zákonodárce má při své činnosti hledět na tři věci, totiž aby obec, pro kterou se dávají zákony, byla svobodná, uvnitř družná a aby v ní byl rozum... Pro tyto zřetele jsme tedy vybrali dva druhy ústav, s největší samovládou a s největší svobodou, a nyní přihlížíme k tomu, která z nich si vede správně; když jsme pak postihli u jedné i u druhé z nich jakousi správnou míru, u jedné v samovládě, u druhé ve svobodářství, uviděli jsme, že se v nich tehdy vynikajícím způsobem projevil dobrý stav..." (*Leg.* 701d-e)

Můžeme tedy uzavřít první část našeho zkoumání konstatováním, že Platón neuznával PZR v jeho silné podobě. Pokud jej uznával v podobě pozměněné, pak to znamená, že měl na paměti především blaho a harmonii celé obce, nikoliv její vládnoucí vrstvy, jak se snaží Popper podsunout čtenáři. Nemá tedy ani valný smysl mluvit o Platónových egoistických zájmech určených jeho příslušnosti k aristokracii. Zůstává však výtkou, že Platón byl tribalista, který svůj kmen nadřazoval kmenům jiným.

*

Popper obviňuje Platóna také z rasismu. Rasistické učení je tak dalším střípkem, ze kterého je poskládána mozaika totalitámě naladěného Platóna. Je třeba si nejdříve ujasnit, co takové obvinění z rasismu znamená. Pokud by se Popper omezil na tvrzení, že Platón odsuzoval barbary, pak by mohlo být jeho obvinění z rasismu částečně oprávněné. Popper však opět svůj útok na Platóna vede mnohem dále, když ukazuje, že Platónův rasismus od sebe ostře rozlišuje i jednotlivé řecké kmény. Snaží se tak ukázat podobnost Platónových názorů s nacistickou ideologií, která za méněcenné považovala kromě jiných ras i většinu (negermánských) evropských národů.

Vztahu Platóna k barbarům se na tomto místě tedy věnovat nebudeme. Bude nás zajímat silnější verze teze o Platónově rasismu. Pokusíme se rozebrat Platónovu obec z *Ústavy* a prozkoumat, zda je možné mluvit o vládnoucí třídě obyvatel jako o příslušnicích rasově nadřazeného kmene. Aby to bylo možné dokázat, popřípadě vyvrátit, neobejdeme se bez popisu výchovného systému, jak jej Platón v *Ústavě* předkládá.

Platón se věnoval problému výchovy již v raných dialozích a řešil teoretickou otázku, zda je zdatnost (*areté*) učitelná. Tyto dialogy nikdy na zadanou otázku neodpoví. V pozdějších dialozích snáší veškeré praktické nápady, jak vést výchovu co nejlépe. [9] *Ústava* předpokládá, že v myšleném státě existuje hierarchizovaný proces výchovy vládců. Děti nastoupí výuku v raném věku a postupně procházejí několika stupni výchovy. Ti dobří se stanou strážci a nejlepší z nich se uplatní jako vládci myšlené obce. Popper označuje strážce i vládce souhrnným výrazem správci, který odpovídá podle něj "panské rase" či "vládnoucí třídě privilegovaných". [10]

Proces výchovy k vládnutí je poprvé naznačen ve třetí knize (*Resp.* 412b-414a). Mluví se o zkouškách, které musejí podstoupit budoucí správci, aby se

ukázalo, "zda ani v okouzlení ani pod nátlakem nezapomenou, že je třeba činit vše to, co je pro obec nejlepší." (Resp. 412e) Zde je řeč o výběru správců ze strážců, proto není specifikováno, jaký typ obyvatel tvoří samotní strážci. To bylo naznačeno ve druhé knize, kde je řečeno, že jejich povaha by měla být vznětlivá a moudrosti milovná zároveň (Resp. 375e). Nemluví se ale o tom, z jakého okruhu budou strážci vybíráni. Kdo se bude moci stát správcem, je upřesněno pak v sedmé knize v pasáži uvozené: "Tu tedy ti zbývá, rozdělit, komu podáme tyto nauky a kterým způsobem." (Resp. 535a). Správci se mají stát ti, kteří jsou schopni ovládnout složitě nauky a zároveň jsou tělesně zdatní. Platón popisuje proces výchovy, kterou mají mladí lidé projít. Není zde zmínky o privilegovanosti nějaké skupiny obyvatel před jinou a není jasné, odkud pocházejí strážci.

V *Ústavě* však není jisté, zda přístup k důležitému vzdělání budou mít i děti řemeslníků a zemědělců. Na řešení tohoto problému závisí odpověď na otázku, zda můžeme u Platóna mluvit o rasismu. Popper je přesvědčen, že vzdělání bude poskytnuto jen dětem z privilegovaných vrstev, a tak dojde k postupnému šlechtění panské rasy. Platón se místy vyjadřoval v takovém duchu, jako by bylo potřeba, aby vládcí ovládli pravidla šlechtění. Asi nejdopudivější je návrh v páté knize *Ústavy*:

"Je třeba, aby nejlepší muži obcovali s nejlepšími ženami co nejčastěji, kdežto nejhorší muži s nejhoršími ženami naopak, a děti oněch mají být vychovávány, těchto však ne, má-li být chov co nejdokonalejší; a provádění všeho tohoto musí zůstatí tajemstvím, vyjímaje samy správce, má-li také stádo strážců být uchráněno rozbrojů." (Resp. 459d-e)

Děti budou vychovávány společně, ale týká se to pouze dětí lepších rodičů. "Děti horších rodičů a narodí-li se co nezdůvěhodného z oněch prvních budou odstraněny, jak se sluší, na místě tajném a nezjevném." (Resp. 460c) Je problematické omluvit Platóna za tuto pasáž. Nejsm si jist, zda můžeme jako Gadamer tvrdit, že Platón tato slova pronášel v žertu, aby ukázal, jak jsou podobné pokusy nesmyslné. [11] Nelze popřít, že Platón byl přesvědčen, že se schopnosti dědí. Jeho důraz na výchovu ale ukazuje, nakolik je možné případné rodové nedostatky nahradit.

Nyní se pokusíme prokázat, že v otázce přístupu ke vzdělání není Platón ani v *Ústavě* ve svých výpovědích konzistentní. Jako příklad nám poslouží pasáž, kterou Popper nazývá mýtem krve a půdy. [12] Sókratés se snaží přesvědčit občany své myšlené obce, že ke svému povolání jsou předurčení již od svého narození. Ukliďnuje tak ty z občanů, kteří nedosáhli náležitého vzdělání, aby mohli vládnout, a zřejmě tak chce působit i na ty z nich, kteří mají schopnosti k vládnutí, ale odmítají vládu přijmout.

Mýtus je zajímavý jednou věcí. Platón chce své občany přesvědčit, že míra jejich schopností závisí na poměru vzácných kovů obsažených v jejich krvi a že "všechna naše výchovná a vzdělávací činnost, to všechno, že se jim jen jako ve snách zdálo." Přímou tedy říká také to, že skutečným kritériem je schopnost projít sítí výchovy, nikoliv původ. Jak bylo již ukázáno, není ale jisté, že možnost projít tímto sítí mají všichni. Zdálo by se, že je tomu spíše jinak. Nyní je třeba poukázat na nekonzistentnost Sókratova postoje.

V mýtu totiž dále říká, že může nastat situace, kdy "se z plemene zlatého narodí plémě stříbrné a ze stříbrného zlaté a podobně i všechna jiná jedno z druhého." Nakazuje pak vládcům, aby důtklivě sledovali všechny děti, a pokud by se narodil někomu z rolníků či řemeslníků někdo s příměsí zlata nebo stříbra, "aby takové poctili a povýšili jednak mezi správce, jednak mezi pomocníky, poněvadž jest věštba, že tehdy obec zahyne, až ji bude střežit železný strážce nebo měděný." (Resp. 415b-c) Úkolem mýtu je přesvědčit privilegované, aby nedávali přednost svým dětem před dětmi výrobců, pokud jejich děti nedosahují náležitých kvalit, pohrůzkou, že pokud budou špatné děti prosazovat, obec zanikne. Jak vzdálené je toto ponaučení od Popperova přesvědčení, že se jedná o "cynickou konstrukci prorockví fiktivního věšce." [13] Musíme mít na paměti, jak se takový "degenerovaný" potomek pozná. Pokud si uvědomíme, že Sókratés v mýtu vyhlašuje, že ve skutečnosti je kritériem dosažené vzdělání, a jen skrze toto jediné kritérium můžeme posoudit, kdo má v krvi ušlechtilé kovy, pak vidíme, že v této pasáži je dán přístup ke vzdělání všem dětem. Ve srovnání se Sokratovým vyjádřením v páté knize nalézáme zcela jiné přesvědčení.

Popper má pravdu i ve chvíli, když připomíná Platónův výrok, že "rasa (třída) strážců musí zůstat čistá" (Resp. 460c 6). Zákaz míšení mezi kastami je doložen v Resp. 434b-c a podle Poppera je zdůvodněn nadřazeností vládnoucí vrstvy rodem, výchovou a stupnicí hodnot. [14] Pokud přijmeme možnost, že u Platóna o politické kvalifikaci rozhoduje výchova a přístup k ní mají všichni, není na tomto pravidle nic odpuzujícího. Nejedná se o rodovou čistotu, k níž by bylo možné hledat paralely v učení o nadřazenosti árijské rasy, ale o odmítnutí přijmout mezi vládcé neschopné jedince prosazené jejich vlivnými příbuznými.

Jiného druhu je Popperova námitka, která zdůrazňuje principiální nemožnost Platónova pojetí výchovy. [15] Popper zde oponuje Platónovu přesvědčení, že bude pro vládcé možné rozpoznat do budoucna schopné následovníky. Intelektuální schopnosti lze totiž posoudit nejlépe podle míry kritického ducha, což je však přesně vlastnost, kterou podle Poppera Platón potlačuje. [16] Důkazem Platónovy učitelské neschopnosti je osud Platónových přímých následovníků, kteří se pokoušeli zavést diktaturu (Dión apod.). Můžeme připustit, že kritického ducha lze těžko posoudit, pokud neexistuje intelektuální svoboda. Avšak stejně jako Platónovi političtí žáci dokázali v praxi svoji neschopnost, tak na druhou stranu Platónovi filosofičtí následovníci nepřijímali svého mistra nekriticky. Příkladem za všechny je pro nás Aristotelés. [17]

Když obviňuje Popper Platóna z rasismu, má na mysli, že v jeho ideálním státě existuje nějaká vrstva obyvatel nadřazená svým rodovým původem. Existence takové vrstvy je nejzřetelnější v obci z *Ústavy*, i když - jak již bylo ukázáno, vůbec není zřejmé, zda jde o vážně míněný návrh nějaké dokonalé obce. Z předchozího zkoumání vyplynulo, že nadřazenost třídy strážců daná rodovým původem také není samozřejmostí. Mýtus o krvi a půdě je významově příliš ambivalentní na to, aby sloužil jako důkaz Platónových rasistických postojů.

Zároveň by ale nemělo naše zkoumání dovést čtenáře k přesvědčení, že Platón byl rovnostář. V politice Platón rovnostářem nebyl a odmítal připustit podíl nevzdělaných a neschopných na vládě. Kritériem zdatnosti však byl pro něj rodový původ jen do té míry, do jaké věřil, že lidské schopnosti jsou dědičné. Na druhou stranu, jeho často neskrývaný obdiv ke spartským obyčejům pro nás nesmí znamenat, že si Platón přál, aby v jeho státě zastávali vůdčí pozici Dórové ovládající ostatní Hellény. Popper nachází takový Platónův názor na základě analogie mezi popisem dórského příchodu na Peloponnés vylíčeným v *Zákonech* a popisem nástupu strážců k moci v *Ústavě*. [18] Očividně však zapomíná, že ze země byli zrozeni všichni stejně, nejenom vládnoucí třída. Také vůbec nebere na vědomí, že v *Zákonech* se jedná o příchod panské rasy zvenku, o který nikdo v obci nestojí (Leg. 682d-e), zatímco v *Ústavě* jsou naopak vyvedeni nejzdatnější občané mimo samotnou obec a vytváří si venku vojenský tábor (Resp. 415d-e).

Rasismus, jak jej Popper Platónovi podsouvá, není doložen průkazně v žádném Platónově díle, dokonce ani tehdy, pokud čteme Sókratova vyjádření jako vážně míněné návrhy. Naopak je možné stejnými postupy, jak je dokládán Platónův rasismus, doložit, že Platón lpěl na jednotě všech Řeků. Ukážeme si to na jednom příkladu.

Negativní vyjádření o cizincích v *Ústavě* (Resp. 562e-563a) porovnává Popper s ironickým popisem Athén v dialogu *Menexenos* (Menex. 245c-d). Platón v pasáži z *Menexena* chválí Athény za jejich důslednou nenávisť k cizincům. Popper chápe jeho vyjádření jako ironické, jelikož Athény pro něj představují do jisté míry symbol obchodnického ducha a s tím souvisejícího kosmopolitismu. [19] To by pak znamenalo, že Platón rozmrzele komentoval jejich kladný

vztan k cizincum.

Snad se tolik nemýlím, když rozumím Platónově ironii jinak. Pasáž se objevuje v tom místě Sókratovy řeči, kde je chválen athénský boj za svobodu všech Hellénů proti perským utlačovatelům. Musíme doplnit, že v téže době, kdy Athéňané navenek vystupovali takto hrdinsky, probíhala jejich tajná jednání s Peršany namířená proti Spartě. [20] Pravděpodobnějším se mi proto zdá být to, že Sókratés svým vyjádřením ironizuje athénské pokrytectví.

*

Můžeme tedy uzavřít konstatováním, že Popperovy útoky na Platóna je nutné chápat v kontextu doby, kdy byly napsány a podrobit je důkladné revizi. Celkový obraz vykreslený v Popperově knize působí velmi věrohodně, avšak na příkladu tzv. Platónova zákona revolucí a domnělých Platónových eugenických snah bylo ukázáno, že přinejmenším některé jeho základní rysy neobstojí proti kritice.

Prameny a literatura

PLATÓN: *Politikos*. Přel. F. Novotný. 2. vyd. Praha: OIKOYMENH, 1995.

PLATÓN: *Ústava*. Přel. F. Novotný. 4. Vyd. Praha: OIKOYMENH, 2005.

PLATÓN: *Zákony*. Přel. F. Novotný. 2. vyd. Praha: OIKOYMENH, 1997.

POPPER, K. R.: *Otevřená společnost a její nepřátelé I. Uhrnutí Platónem [OS I.]*. Přel. M. Calda. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 1994.

POPPER, K. R.: *The Open Society and Its Enemies*. 4. edition Princeton: Princeton University Press, 1963.

THÚKYDIDÉS: *Dějiny peloponnéské války*. Přel. V. Bahník. 2. vyd. Praha: Odeon, 1977.

*

BLÖSSNER, N.: Autor a postava dialogu: úvahy o statutu Sókratových výpovědí v *Politeii*. In Havlíček, A. (ed.): *Platónova Ústava a Zákony. Sborník příspěvků z platónského symposia konaného v Praze ve dnech 4. - 5. dubna 1997*. OIKOYMENH, Praha 1997, s. 8-24.

GADAMER, H.-G.: *Idea Dobra mezi Platónem a Aristotelem*. Přel. J. Šindelář a F. Karfik. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 1994, s. 114.

HAVLÍČEK, A.: Platónova kritika Glaukónova pojetí nejlepšího zřízení v V. knize *Politeie*. In HAVLÍČEK, A. (ed.): *Platónova Ústava a Zákony. Sborník příspěvků z platónského symposia konaného v Praze ve dnech 4. - 5. dubna 1997*. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 1997, s. 42-58.

[1] Popper, K. R.: *Otevřená společnost a její nepřátelé I. Uhrnutí Platónem [OS I.]*. Přel. M. Calda. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 1994. Popper, K. R.: *The Open Society and Its Enemies*. 4. edition Princeton: Princeton University Press, 1963. Knihu *Otevřená společnost a její nepřátelé* budu citovat jako OS, číslo svazku, číslo kapitoly, číslo oddílu, strana českého a strana anglického vydání.

[2] "leaders of the perennial revolt against freedom" OS I, 10, IV, s. 170 (188).

[3] OS I, 4, II, s. 49 (44).

[4] OS I, 3, I, s. 28 (19).

[5] OS I, 8, II, s. 133 (143).

[6] Přítom Platón vychází z předpokladu, že existují lepší a horší povahy. Těm horším pak odpovídají i horší povolání (tj. povolání bez účasti na správě obce) a horší žádosti, jejichž uspokojení není obtížné. Proto se takovými lidmi nadále nezabývá.

[7] Blössner, N.: Autor a postava dialogu: úvahy o statutu Sókratových výpovědí v *Politeii*. In Havlíček, A. (ed.): *Platónova Ústava a Zákony. Sborník příspěvků z platónského symposia konaného v Praze ve dnech 4. - 5. dubna 1997*. OIKOYMENH, Praha 1997, s. 20.

[8] To je také jeden z argumentů proti demokracii. Demokracie vytváří nejednotnou obec a nejednotnost obce vede k revoluci. Z toho vyplývá logický závěr, že je třeba nepřipustit demokracii, abychom nedospěli k tyranii, která je plodem revoluce.

[9] Např. navrhuje pohyb u ještě nenarozených dětí, aby si tyto na něj přivykaly. Toto opatření má pomoci při rozvoji tělesné schopnosti dětí pomocí cviků, které vykonávají jejich těhotné matky. (*Leg.* 789a)

[10] OS I, 4, III, s. 51 (47).

[11] Gadamer, H.-G.: *Idea Dobra mezi Platónem a Aristotelem*. OIKOYMENH, Praha 1994, s. 48. Na tomto místě mohou ještě doplnit názor A. Havlíčka, který v *Ústavě* rozlišuje mezi Sókratovou spravedlivou obcí a tzv. nejlepší obcí, která je také s Glaukónovým přičiněním vytvořena a stává se demonstrací vlády rozumu, která nepřihlíží k dalším složkám osobnosti. *Ústava* je podle něj kritikou všech podobných zákonodárných pokusů. Viz Havlíček, A.: Platónova kritika Glaukónova pojetí nejlepšího zřízení v V. knize *Politeie*. In Havlíček, A. (ed.): *Platónova Ústava a Zákony. Sborník příspěvků z platónského symposia konaného v Praze ve dnech 4. - 5. dubna 1997*. OIKOYMENH, Praha 1997, s. 58.

[12] OS I, 8, I, s. 129 (139). "Myth of Blood and Soil" Jedná se o mýtus uvedený ve třetí knize *Ústavy*, o kterém Sókratés přímo říká, že se jedná o lež k ošálení všech občanů (*Resp.* 414b-c).

[13] "Cynical fabrication of a prophecy by a fictitious oracle" *OS I*, 8, II, s. 131 (141).

[14] *OS I*, 4, III, s. 53 (49). Na příslušném místě v *Ústavě* zakazuje Platón přístup k úřadům lidem, kteří jsou jich nehodní, tj. nemají pro jejich zastávání dostatečnou kvalifikaci.

[15] *OS I*, 7, V, s. 125 (134-135).

[16] Je třeba zohlednit fakt, že pokud přijmeme Popperův názor, že Platón věřil ve svoji schopnost přiblížit se svou dialektickou metodou podstatě jsoucna, pak také nemohl považovat za problém hodnotit své následovníky podle schopnosti dosáhnout podobného poznání. Pak ovšem Popperova kritika nezohledňuje předpoklad, ze kterého sama vychází.

[17] Zajímavé a pikantní je to v této souvislosti především proto, že Aristotelés nebyl Řek.

[18] *"We therefore have every reason to believe that Plato intended his story as a serious description of prehistoric events; as a description not only of the origin of the Dorian master race but also of the origin of their human cattle, i.e. the original inhabitants. In a parallel passage in the Republic, Plato gives us a mythological yet very pointed description of the conquest itself, when dealing with the origin of the 'earthborn', the ruling class of the best city."* *OS I*, 4, IV, s. 54 (50).

[19] *OS I*, 10, IV, s. 169 () a především pozn. 19 ke kapitole 6.

[20] Srov. *Thúk.*, II, 7.